МИК. ЧЕРНЯВСЬКИИ.

Туман.

Оповіданнє.

Другий день стояв туман. Сніг потемнів, помякшав і злїг ся. Капало з стріх і з дерев. А город і в тумані, як павук сїтку, снував своє звичайне житте. Люде, й конї й екипажі ішли й бігли, виринали з туману і знов пірнали у вохкій млї, а замісць їх знов і знов зявлялись нові й нові постатї.

Притишено й мяхко греміли колеса. Десь, здавалось зовсїм поблизу, трубив і настирливо лопотів, кудись зникаючи, невидимий автомобіль. А по вулиці ближче й ближче мов диханнє могутнього орґана, широко і владно розлягав ся похоронний спів великого хора.

По дорозї, йшли парами чорні перевязані через плече білим перкалем, факельщики, а за ними в чорних ризах духовенство. Обережно ступали одягнені в чорні обшиті білими полосами, попони вороні конї й сунув ся, похитуючись по нерівній дорозї, убогий катафалк. За ним ішли люде.

Тихі постатї поважно слїдкували за катафалком. Одні мовчки, з сумними обличчями, другі байдужі, але і в тумані стримані на людське око, ведучи тиху, незначну й зайву розмову й коли не коли непевним поглядом позираючи на катафалк.

Там лежала блїда, молода дївчина, з вінчиком на чолї й загадковою усмішкою на посинїлих губах.

З мокрими, чорними від слїз очима йшла за труною мати, уся розбита й знесилена і що-хвилинно підносячи до очей хустку, вимовляла невиразні слова жалю й скарги. Йшов високий, суворий і холодний, батько й світив над головами великою блїдою лисиною. І та лисина розбивала вражіннє того важного й надзвичайного, що творилось в тумані, й вертала думки до дійсности, до прози буденного життя.

А катафалк сунув ся далї й далї... з вулиці в вулицю... в туман і млу.

— Я не розумію сього: як можна піти од відомого, знаного — нехай воно буде важке, сїре, убоге, нелюбе, — до чогось зовсїм невідомого, незнанного, може просто до „нїчого“, кинутись у якусь прірву. „Жизнь безконечная“... — се тільки так попи співають. А я кажу просто: в якусь прірву... Се малодушіє.. Се що не ка-

жіть, все таки малодушіє, якого не можна вибачити інтеліґентній людині.

— А хиба у вас ся людина проситиме вибачення? На що воно їй?...

І один голос, і другий, перший роздратовано, а другий пригнїчено-сумно, пробреніли в туманї й загубились, як щось непотрібне й зайве, чому тут, у сій юрбі, немає місця.

І знов через хвилину озвав ся перший.

— Нї, я багато думав над сим питаннєм, і логіка моя не може помиритись з самогубством. Молода людина... Увесь світ перед нею розгортав свої просторп, всї таємницї були ладні виявити свої можливости... Який світ — памятаєте? — променнєм лив ся з її очей, і ось кінець!.. Нї, тут якесь важке непорозмінне. Я не можу мирити ся з ним!..

Туман поглинув сї слова й важкий і байдужий клубочив ся над вохкою землею. А в йому так само дихав великий орґан і бились і тремтїли, як підстрелена чайка слова „Святий Боже... Святий“... І здавалось, що чайка поранена на смерть, підносилась в тумані в гору, пориваючись вибитись з його, до світу, до сонця, й болюче падала вниз на землю, на склизьке каміннє, де плазували гидкі і нїкчемнї творіння, й знов поривалась підлетїти, билась крилами і внесилї стїкала кровю.

— Тут не спроста, любочко, тут не спроста!.. Подумайте, як таки так? Була здорова, путлялась з тими кавалєрами, казали: „заміж виходе“, і ось тоб на!.. Нї, тут роман. Бачили, який іде Кохановський?.. Як з хреста знятий!.. Нї, тут якась історія.

— А де ви його бачиче?

— Он-он... на супроти отих воріт.

— Ах, осей туман... Не бачу, не бачу, голубочко!..

Туман поглинув старечі, слизькі й хрипкі слова, а чайка знов і знов жалібно билась в повітрі десь зовсїм близько, але невидима. І людям приємно було йти в тумані й слухати те вразливе скіглїннє, і знати, що тут же в тумані, серед живих людей, єсть мертва молода, вродлива дївчина, з блїдим, нерухомим обличчєм і маленькою, прикритою позолоченою смужкою паперу, чорною ранкою в виску. Була в тому якась сумна й принадна краса. І здавалось, що одбуваєть ся якась таємна містерія, початок якої уже всїм відомий, але невідомо, що буде далї, як не видно зараз за туманом далечини. І очі юрби з несхованним сподіваннєм звертались на високого й гордого холодного Кохановського й допитливо придивлялись до його і ждали від його чогось. Але чого, — нїх-

то не міг сказати, хоч у всіх миготїла думка, що й він повинен застрелитись. На певне у їх була така умова.

І зацїкавлений натовп сунув ся в туманї далї. Останнї городські будівлї... поле... залїзні ворота цвинтаря... церква... і хрести, хрести... безлїч хрестів. Виявляють ся вони в туманї, мов виринають з під землї, вітають процесію і знов зникають. І людський натовп тупо дивив ся на їх і сунув далї туди, де повинна була бути свіже вирита яма.

Ось і вона.

Люде стислись, скупились. Полїзли на памятники й штахети. Десь щось зломилось... Хтось упав... Труна похитнулась на плечах тих, що несли її тепер до могили і спустилась на землю. Над нею у млї, брязнувши кадилом, проказав молитву піп, застукотїв молоток і повітрє враз гостро пронизав жіночий плач. Майнула, нахиляючись блїда, широка лисина... Ворухнув ся натовп...

— Земля єси і в землю отідеши...

Знов метушня. Посипались грудки на труну... Жіночий плач гостріше розлїг ся в туманї і лисина безпорадно заметушилась коло могили.

— Кінець ..

Але люде не хотїли, щоб уже був кінець і не росходились, а стояли й чогось ждали. І ось, немов задовольняючи їх бажанне, до могили протис ся худий, чорний чоловік, з рідкими обсмоктанними, як у таргана бородою, й вусами, і, разом зблїдши, як крейда, схилив на бік голову і театрально простях руку над могилою, мов не даючи її засипати.

— Стійте!

Люде кинули останнї грудки глини й спинились.

— Хто се?

— А Сорокопуд... оратор. Хіба не знаєте?

— Тихше...

Хвилинна мовчанка.

— Ще не зарито сю яму, — почав Сорокопуд, — а ми вже сказали своє „останнє прощай“ сестрі нашій, дочцї нашій, і вже збіраємось розійтись до дворів своїх, до своїх турбот і щоденного клопоту. Але чи подумали ми, яка се могила і кого ми закопуємо в сиру й холодну землю?..

Сорокопуд спинив ся і повів своєю схиленою головою з насупленними бровами, навкруги себе.

— Найкраща квітка з квітника нашого зірвалась з тонкого стеб-

ла свого і впала в осю яму... Якась невідома нам буря пронеслась над нею і зломила її, і ми стоїмо над нею, повні суму й певтїшного жалю.

Він говорив довго й широко-мовно й наприкінці поставив запитанне:

— Коли у тебе було яке горе, то чого ти не росповіла його нам? Ми допомогли б тобі. Ти не булаб одинока між нас... Ти не лежала б така безпорална й безсила, в осїй дочасній трунї.

— Брехня!.. — враз різко, мов несподіванний вистріл, ударило оратора жорстке слово і Кохановський, блїдий, з блискучими очима, прорвав ся з натовпу до могили.

Сорокопуд замовк, счез в юрбі, а натовп наляканою отарою шарахнув ся од могили.

— Не бійтесь!.. — гукнув Кохановський. — Будьте певні, що я не зроблю вам нїякої шкоди, хоч ви од — оратора до останьої трухлявої пащикухи, які тут були, достойні самої тяжкої зневаги!..

Випад Кохановського був такий несподіванний, що всї разом спинились і мов окамянїли, а священик, як згортав епітрахіль, так і зостав ся з ним в руках, уставившись очима на Кохановського. Якісь непевні постатї, підкрадаючись, протислись до Кохановського і впялись у його сторожкими очима.

— Коли над сїєю могилою почали промовляти, треба казати тільки правду... Тільки єдину правду!..

Різкий голос і жорсткі слова мов на хвилину розвіяли туман.

— Ви всї, скільки вас отут єсть, убивцї осїеї дївчини! Хиба вона могла звенутись до вас за словом поради — до своїх катів?.. Хіба вона могла дихати з вами одним осим, отруєним могилами повітрєм?.. Подивіть ся на себе, пригадайте своє життє... Хто ви такі? Раби нїкчемні, кроти слїпо народжені — ось хто ви?.. Її душа, ясна і чиста, рвалась до свїту, до волї, до братерства і рівности людської, а ви... ха-ха-ха!.. Я сміюсь... Чуєте? Я сміюсь — над трупою!.. А ви — закликали її в свої темні, смердючі нори, ви вчили її зненависти до людей, ви отруїли її своїм диханнєм і вона вмерла! Плачте!.. Ви плачете, га?.. Ха-ха-ха!.. Нїхто з вас не плакав і не заплаче!.. Не треба ваших слїз умершій, ідїть же геть од неї і дайте їй спокій!.. Геть!!

Слова його летїли, мов іскри з під тяжкого молота.

Він божевільний. Ходїмте звідсїль! Його треба забрати... —пронеслось в юрбі і вона, озираючись сунула од могили.

Кохановський остав ся сам і з саркастичною зневажливою усмішкою високий і стрімкий, дивив ся їй в слїд.

Другого дня вранці стояв такий саме туман і город все такий же, мокрий і брудний, хоробливо бренїв і нехотя ворушив ся у млї. Хлопці в картузах з червоними околицями розносили по вулицях вохкі ґазети. Їх купували і, близько підносячи до очей, читали сонно й байдуже. Де-хто з тих, що були на кладовищі, переглядали хронїку самогубств з таємною надїею зустріти там прізвище Кохановського. Сподївались, що він теж застрелить ся. Але його імя не було в ґазетах. Не було його й самого в городї. Він кудись зник...

Туман стояв ще трі днї й розвіяв ся тільки на четвертий. За той час на кладовищі прибавилось ще кілька нових могил, і коли виглянуло сонце й осяяло їх, то важко було знайти могилу, в якій лежала молода дівчина з чорною дїрочкою в виску й загадковою усмішкою, на віки склеплених устах.

ХРИСТЯ АЛЧЕВСЬКА.

* * *

Таємний парк дрімає наче мліє...
Смереки темнії про щось коханне снять...
Немов зі сна збудитись не волїє
Ся тиха ніч, ся нїжная весна...

І я іду забута й одинока
Смутна мандрівниця у темнї аллей,
І ніч мовчить ласкава й синьоока
І тихий парк і серце теж мовчить...